

PRODUKCJA ORGANICZNYCH RYB W EU – POD NOWĄ BANDERĄ NA STOŁY ŚWIATA

Radosław Kowalski,

*Zakład Biologii Gamet i Zarodka, Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności
PAN, Olsztyn*

Agata Kowalska

Zakład Akwakultury, Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie

Rok 2010 jest niezwykle istotny z punktu widzenia producentów żywności ekologicznej. Od 1 lipca obowiązywać bowiem zaczęło nowe prawo dotyczące oznakowania żywności ekologicznej i organicznej (konia z rzędem temu kto potrafi wymienić różnice pomiędzy tymi dwoma określeniami). Nowe logo powstało z krzyżówki liścia z flagą Unii (Rys. 1). Jest to dobrze znany braci rybackiej przykład kreatywnej hybrydyzacji w celu osiągnięcia nowej jakości. Czy udanej, czas pokaże.

Rysunek 1. Logo obowiązujące od 1 lipca 2010 roku w znakowaniu żywności ekologicznej i organicznej.

Prawno-ekonomiczne uwarunkowania produkcji organicznej na świecie nadal ewoluują jednakże wydaje się, że wspierają stale rozwijającą się w USA „Organic-manię” (za Fishfarmingxpert, sierpień 2009). Słowo żywność organiczna pojawiło się w słowniku marketingowym producentów żywności wraz z modą na żywność funkcjonalną (zdrową). Wykreowało to potrzebę zapewnienia odpowiedniej podaży produktów spełniających nowe kryteria. I tak w USA obok norweskiego łososia hodowlanego, pojawił się dwukrotnie droższy, organiczny ze Szkocji. Zdroworozsądkowo rzecz ujmując słowo „organiczny” jest w tym przypadku dosyć nieszczęśliwie zawłaszczony przez żywność ekologiczną. Trudno obronić tezę, że pstrąg z hodowli nie jest organiczny (chyba, że po spaleniu do postaci popiołu, kiedy staje się „mineralny”). Nieszczęśliwa nazwa maćdzie będzie w głowach naszych pociech, gdyż na lekcjach z chemii organicznej doszukiwać się będą treści proekologicznych. Na pocieszenie możemy jednak spojrzeć nieco wstecz, gdy podobnej ewolucji ulegało znaczenie słowa ekologia – ekologiczny. Język wszak musi nadążać za rozwojem cywilizacji i odpowiadać jej potrzebom komunikacyjnym.

Przyjrzyjmy się jak ustawodawca widzi produkcję organiczną w przypadku pstrąga.

Przepisy wprowadzone przez regulację prawną UE (EC) No 710/2009 z dnia 5 sierpnia 2009 przewiduje, że produkcja organiczna ryb łososiowatych powinna spełniać określone kryteria.

Ogólne warunki hodowli.

Otoczenie gospodarskie zwierząt akwakultury powinno być zaprojektowane w taki sposób, aby – zgodnie ze szczególnymi potrzebami określonych gatunków – zwierzęta akwakultury:

- a) miały wystarczającą przestrzeń zapewniającą im dobrostan;
- b) były utrzymywane w wodzie dobrej jakości z odpowiednią zawartością tlenu, oraz
- c) były utrzymywane w temperaturze i warunkach oświetlenia zgodnie z wymogami dla danego gatunku z uwzględnieniem lokalizacji geograficznej;
- d) w przypadku ryb słodkowodnych rodzaj dna powinien być możliwie zbliżony do występującego w warunkach naturalnych;

Stosowanie płynnego tlenu jest dozwolone w sytuacjach związanych ze zdrowiem zwierząt oraz w krytycznych okresach produkcji i transportu w następujących przypadkach:

- a) wyjątkowe przypadki wzrostu temperatury lub spadku ciśnienia atmosferycznego lub przypadkowego zanieczyszczenia,
- b) sporadyczne czynności związane z zarządzaniem stadem, takie jak pobieranie próbek i sortowanie, oraz;
- c) w celu zapewnienia przetrwania stada w gospodarstwie.

Wszelkie czynności przy zwierzętach akwakultury należy ograniczyć do minimum i wykonywać je bardzo ostrożnie przy użyciu odpowiednich narzędzi i procedur, dzięki którym unika się stresu i szkód fizycznych związanych z tymi czynnościami. Z każdym osobnikiem należy się obchodzić w taki sposób, aby ograniczyć do minimum szkody fizyczne i stres, i w znieczuleniu, jeżeli wskazane. Działania związane z sortowaniem ogranicza się do minimum i na tyle, ile wymaga zapewnienie rybom dobrostanu.

Stosowanie sztucznego oświetlenia ogranicza się w następujący sposób:

- a) przedłużenie czasu naturalnego światła dziennego nie powinno przekraczać określonego maksimum uwzględniającego potrzeby etologiczne, warunki geograficzne i ogólne zdrowie chowanych zwierząt; wymienione maksimum nie powinno przekraczać 16 godzin dziennie z wyjątkiem celów reprodukcyjnych;
- b) należy unikać nagłych zmian w intensywności światła w chwili zmiany oświetlenia poprzez stosowanie ściemniaczy lub dyskretnego oświetlenia.

Zakazane są zamknięte urządzenia produkcji zwierzęcej w sektorze akwakultury z systemem recyrkulacji z wyjątkiem wylęgarni i podchowalni lub do produkcji gatunków przeznaczonych na paszę ekologiczną.

Jednostki prowadzące chów na lądzie spełniają następujące warunki:

- a) dla systemów przepływowych powinna istnieć możliwość monitorowania i kontroli prędkości przepływu oraz jakości wody zarówno wpływającej jak i wypływającej;
- b) co najmniej 5 % obrzeża ("miejsca styku woda-ląd") ma naturalną roślinność.

Sztuczne podgrzewanie i schładzanie wody dozwolone jest wyłącznie w wylęgarniach i podchowalniach. Naturalną wodę z odwiertów geotermalnych można używać do podgrzewania i schładzania wody na wszystkich etapach produkcji.

Gęstość obsad.

Dotyczy: Pstrąg potokowy (*Salmo trutta*) – Pstrąg tęczowy (*Oncorhynchus mykiss*) – Pstrąg źródłany (*Salvelinus fontinalis*) – Łosoś (*Salmo salar*) – Palia alpejska (*Salvelinus alpinus*) – Lipień (*Thymallus thymallus*) – Palia jeziorowa (*Salvelinus namaycush*) – Głowacica (*Hucho hucho*).

System produkcji: Chów musi odbywać się w systemach otwartych. Prędkość przepływu musi zapewniać stadu minimum 60 % nasycenia tlenem, komfort oraz usuwanie ścieków gospodarskich.

Maksymalna gęstość obsady: Gatunki łososiowate niewymienione poniżej – 15 kg/m³, łosoś 20 kg/m³, pstrąg potokowy i tęczowy 25 kg/m³, palia wędrowna 20 kg/m³.

W przypadku jesiotra będzie to już 30kg/m³ jednakże ustawodawca zapisał w przypadku tego gatunku obostrzenie mówiące, że jakość wody wpływającej powinna być taka sama jak wody wypływającej. Brak doprecyzowania czy chodzi o sam zbiornik (staw, basen) czy sam obiekt hodowlany już na wstępie wprowadza niemałe zamieszanie i aż prosi się o powstawanie problemów przy próbie organizacji takiej hodowli.

Żywnienie.

Pasza dla mięsożernych zwierząt akwakultury pochodzić powinna ze źródeł zgodnie z następującymi priorytetami:

- a) ekologiczne produkty paszowe akwakultury;
- b) mączka rybna i olej rybny z ekologicznych okrawków akwakultury;
- c) mączka rybna i olej rybny oraz składniki pochodzenia rybnego z okrawków ryb już złowionych do spożycia przez ludzi w ramach zrównoważonego rybołówstwa;
- d) ekologiczne materiały paszowe pochodzenia roślinnego i zwierzęcego zgodnie z wykazem w załączniku V i ustanowionymi tam ograniczeniami.

Jeżeli pasze wymienione w ust. 1 są niedostępne można stosować, przez okres przejściowy do dnia 31 grudnia 2014 r., mączkę rybną i olej rybny pochodzące z nieekologicznych „okrawków” (słownictwo ustawodawcy) akwakultury lub „okrawków” ryb złowionych do spożycia przez ludzi. Taki materiał paszowy nie może przekraczać 30% dziennej racji żywieniowej.

W produkcji organicznych ryb łososiowatych można stosować astaksantynę pochodzącą przede wszystkim ze źródeł ekologicznych, takich jak skorupa ekologicznych skorupiaków, w dziennych dawkach żywieniowych w granicach potrzeb fizjologicznych ryb. Jeżeli brak jest źródeł ekologicznych, można stosować naturalne źródła astaksantyny (takie jak drożdże *Phaffia*).

Dopuszcza się obecność poniżej 1% produktów GMO w paszy przeznaczonej dla ryb w hodowli ekologicznej.

Rozród, pochodzenie i produkcja materiału zarybieniowego.

Kategoryczny zakaz stosowania środków hormonalnych i ich pochodnych.

W celach hodowlanych lub w celu poprawy genetycznej stada oraz gdy nie ma dostępnych ekologicznych zwierząt akwakultury, do gospodarstwa można wprowadzać schwyte na

wolności dzikie lub nieekologiczne zwierzęta sektora akwakultury. Zwierzęta te powinny być utrzymywane w warunkach zarządzania ekologicznego przez co najmniej 3 miesiące zanim można je wykorzystać do celów hodowlanych.

Do celów chowu oraz gdy nie ma dostępnych ekologicznych młodych osobników zwierząt akwakultury, do gospodarstwa można wprowadzać nieekologiczne młode osobniki zwierząt akwakultury. Co najmniej ostatnie dwie trzecie cyklu produkcyjnego powinno odbywać się w ramach zarządzania ekologicznego.

Maksymalny odsetek nieekologicznych młodych osobników zwierząt akwakultury wprowadzonych do gospodarstwa wynosi 80 % do dnia 31 grudnia 2011 r., 50 % do dnia 31 grudnia 2013 r. i 0 % do dnia 31 grudnia 2015 r.

W celach odchowu zbieranie młodych osobników akwakultury dziko żyjących jest ograniczone do naturalnego napływu ryb w trakcie napełniania stawu, systemów zamkniętych i zagród.

Opieka weterynaryjna.

Jeżeli pomimo środków zapobiegawczych, aby zapewnić zdrowie zwierząt zgodnie z art. 15 ust. 1 lit. f) ppkt (i) rozporządzenia (WE) nr 834/2007 (ustawa zwraca uwagę na przeciwdziałanie chorobom poprzez przetrzymywanie ryb w optymalnym zagęszczeniu, odpowiedniej jakości wody, karmieniu dobrej jakości paszami oraz regularnym dezynfekowaniu niezbędnych sprzętów i/lub basenów), występuje problem zdrowotny, można stosować leczenie weterynaryjne zgodnie z następującą hierarchią:

- a) substancje roślinne, zwierzęce lub mineralne w roztworze homeopatycznym;
- b) rośliny i wyciągi z nich bez działania znieczulającego, i
- c) substancje takie jak: pierwiastki śladowe, metale, naturalne immunostymulanty lub dozwolone probiotyki.

Stosowanie leczenia alopacyjnego jest ograniczone do dwóch serii rocznie za wyjątkiem szczepień i obowiązkowych programów zwalczania chorób. Jednakże, jeżeli cykl produkcyjny jest krótszy niż jeden rok, leczenie alopacyjne może być zastosowane tylko jeden raz. Jeżeli wyżej wymienione ograniczenia dotyczące leczenia alopacyjnego zostaną przekroczone, danych zwierząt akwakultury nie można sprzedawać jako produktów ekologicznych.

Środki przeciwko pasożytom, wyłączając obowiązkowe programy kontroli chorób stosowane przez państwa członkowskie, można stosować dwa razy do roku lub jeden raz w przypadku cyklu produkcyjnego krótszego niż 18 miesięcy.

Okres karencji weterynaryjnego leczenia alopacyjnego i leczenia przeciwko pasożytom zgodnie z ust. 3 włącznie z leczeniem w ramach obowiązkowych programów kontroli i zwalczania chorób jest dwukrotnie dłuższy niż przepisowy okres karencji, o którym mowa w art. 11 dyrektywy 2001/82/WE, lub wynosi 48 godzin, jeżeli taki okres nie jest w ogóle określony.

Zawszy gdy stosuje się weterynaryjne produkty lecznicze należy to zgłosić jednostce certyfikującej lub organowi kontrolnemu przed wprowadzeniem zwierząt do obrotu jako

ekologicznych. Stado poddane leczeniu musi być wyraźnie identyfikowalne.

Z niniejszych wymogów niezbiecie wynika, że w większości gospodarstw rybackich trudnym jest całkowite przejście na produkcję organiczną. Popyt na takie produkty jest nadal zbyt mały, a ceny w związku z licznymi organami certyfikującymi często nawzajem konkurującymi, nie należą ani do wystarczająco wysokich, aby koszty produkcji zrekompensować, ani do nadzwyczaj stabilnych, aby móc oszacować ryzyko produkcji. Ustawodawca przewidział jednakże możliwość prowadzenia zarówno produkcji nieorganicznej jak i organicznej w jednym gospodarstwie. Właściwy organ może zezwolić na chów w wylęgarniach i podchowalniach młodych osobników organicznych i nieorganicznych ryb w ramach tego samego gospodarstwa pod warunkiem, że jednostki są wyraźnie fizycznie od siebie oddzielone i istnieją osobne sieci dystrybucji wody.

W przypadku zwierząt w etapie wzrostowym właściwy organ może zezwolić na funkcjonowanie ekologicznych i nieekologicznych jednostek produkcyjnych w ramach tego samego gospodarstwa pod warunkiem zapewnienia zgodności z art. 6b ust. 2 niniejszego rozporządzenia oraz jeżeli mają miejsce różne fazy produkcji oraz zwierzęta akwakultury są w zróżnicowanym wieku.

Art. 6b ust 2

„Ekologiczne i nieekologiczne jednostki produkcyjne powinny być odpowiednio oddzielone. Oddzielenie takie powinno opierać się na naturalnych okolicznościach, osobnych sieciach dystrybucji wody, odległości, prądzie pływowym oraz umieszczeniu ekologicznej jednostki produkcyjnej w górnym lub dolnym biegu. Organy państw członkowskich mogą wskazać miejsca lub obszary, które uznają za nieodpowiednie dla ekologicznej akwakultury lub uprawy wodorostów morskich oraz mogą ustanowić minimalne odległości oddzielające ekologiczne i nieekologiczne jednostki produkcyjne”.

Oczywiście wszystkie podmioty gospodarcze prowadzące produkcję organiczną (ekologiczną) są zobowiązane przechowywać dokumentację potwierdzającą zastosowanie przepisów, o których mowa w ustawie (EC) No 710/2009, której treść w niniejszym opracowaniu została przybliżona (w zakresie produkcji ryb drapieżnych słodkowodnych).

Ten jedynie wycinek przepisów którymi obwarowana jest produkcja ryb zasługująca na nowe, zielone logo EU, może nieco przytłaczać. Sama kontrola wszystkich przedstawionych tutaj wymogów opierać się będzie musiała o znaczną liczbę osób a także, kilogramy, jeśli nie tony, dokumentacji. Jest to jednak, czy tego chcemy, czy nie, kierunek, w którym rozwija się część naszego rynku zbytu i jeżeli polscy producenci nie zapewnią na nim podaży odpowiednich produktów, zrobią to inne kraje. W roku 2008 na świecie wyprodukowano 50 000 ton żywności ekologicznej pochodzenia wodnego i prawie połowa tej produkcji pochodziła z Europy. Wśród liderów tej produkcji w Europie wymienić należy Wielką Brytanię, Irlandię, Węgry, Grecję i Francję. Polska ze swoim potencjałem produkcyjnym także ma szansę stać się znaczącym producentem organicznych ryb. Sukces zapewnić nam mogą nie tylko stawy karpiove ale i obiekty pstragowe, w których produkować można zarówno organiczne jak i nieorganiczne ryby. Taka

dywersyfikacja produkcji może obniżyć ryzyko strat związanych z wejściem na młody, niestabilny rynek produktów organicznych.

Legislacja Unijna

Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych.

Rozporządzenia Komisji (WE) nr 889/2008 z dnia 5 września 2008 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych w odniesieniu do produkcji ekologicznej, znakowania i kontroli.

Rozporządzenie Komisji (WE) nr 710/2009 z dnia 5 sierpnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 889/2008 ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Rady (WE) nr 834/2007 w odniesieniu do ustanawiania szczegółowych zasad dotyczących ekologicznej produkcji zwierzęcej w sektorze akwakultury i ekologicznej produkcji wodorostów morskich.

Legislacja krajowa

Ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 116 poz. 975).